

Розділ VII

ІСТОРИЧНЕ ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

УДК 677(477) 745.52

АНДРІЯШКО В.Д.

З історії розвитку текстилю Київщини

На підставі доступних автору статті літературних джерел розглянуто основні віхи розвитку художнього текстилю Київщини. Значну увагу приділено розвитку цього виду декоративного мистецтва у Києві – місті, яке завжди відіграло роль культурного й інтегруючого центру України.

Ключові слова: художній текстиль, тканина, ткацтво, Київщина.

Текстиль належить до одного з найдавніших видів ремесел в історії матеріальної культури людства. Тканина відіграла важливу роль у повсякденному житті всіх верств суспільства. Вона широко використовувалася для виготовлення одягу, в опорядженні житла, в обрядових діях.

Більшість текстильних виробів, що збереглися, належать до XIX–XX ст., хоча є відомості й про існування місцевого виробництва килимів у XVII ст. [30, с.5]. Відсутність давніх зразків тканини пояснюється недовговічністю волокон органічного походження, нестійкістю останніх до процесів гниття та горіння, а також запізнiлим розвитком українського музейництва.

Завдяки літературним джерелам автор статті намагався в загальних рисах окреслити розвиток текстилю Київщини в широкому історичному розрізі – від часу неолітичної культури до кінця XX ст.

За відсутності речового фактологічного матеріалу структуру тканин, їх переплетення дослідники давнього ткацтва намагалися реконструювати за залишеними відбитками тканин на поверхнях керамічних і металевих виробів. Особливу цінність для дослідників становлять знайдені на Південно-Східному Поділлі (с. Стіна) відбитки тканин на денцях керамічного посуду часу Трипільської культури.

Реконструкція структури переплетень на знайдених відбитках тканин доводить, що трипільці застосовували у ткацтві полотняне та репсове переплетення, вміли плести вироби та виготовляти мати [28, с. 62].

Окрім звичайного «класичного» ткацтва, де нитки основи переплітаються з нитками підткання полотняним, репсовим чи саржевим переплетенням, в добу бронзи існувала технологія виготовлення тканин, яка поєднувала в собі ткацтво з плетінням. Вона полягала в тому, що нитки основи, після кожної підтканевої прокидки, попарно перевивалися – це надавало виробам додаткової міцності. На підставі здійснених автором експериментів можна констатувати, що тягарці, які знаходять під час розкопок, використовували саме для процесу перевивання, а не лише для натяжки ниток основи, як прийнято вважати. Структура переплетень таких тканин збереглася на відбитках поверхонь керамічних виробів ямної та катакомбної культур Нижнього Подніпров'я [31, с. 63]. Метод порівняння знахідок синхронних старожитностей дозволяє висловити припущення, що на теренах Київщини в епоху бронзи також існувала технологія виготовлення тканин з перевиванням основи.

Нечисленні рештки тканин, знайдених під час розкопок курганів, давньоруських городищ і поселень, дозволяють припускати існування узорного ткання в княжу добу, однак не дають повної уяви про їхнє художнє вирішення [27, с. 338–339]. Дослідники також вважають, що за доби Київської Русі існувала вибійка – спосіб оздоблення тканини, при якому візерунок на її поверхню наносився фарбами за допомогою вирізаних із дерева чи сланцю штампів. Фрагмент вибивної шовкової тканини було знайдено на Київщині біля с. Росава в кургані X–XI ст., але місце її виробництва не визначене [13, с. 24]. Численні прядильні знаряддя, знайдені під час археологічних розкопок, свідчать про те, що в Києві й околицях здавна було поширене ткацьке ремесло.

В. Данилевич у своїй праці «Археологічна минувшина Київщини» не погоджується з М. Біляшівським у тому, що пряслиця почали виробляти в княжу добу. Тому, на думку В. Данилевича, «гадка проф. В. Антоновича про те, що виробництво пряслиць розпочалося ще за часів неолітичної культури й тривало до велико-князівських часів є ймовірніша. В такому разі вироблення волокнуватих речовин почалося на Київщині, як і по всіх повсюдах, за часів неоліту» [11, с. 27–28].

Характеризуючи тогочасну роль Києва, В. Данилевич зазначає: «за всіх інших діб культурне життя на Київщині виразно зосередилось навколо Києва. Вигідне географічне положення Києва міста, розташованого на межі степу і лісу, який захищав від степової небезпеки. Крім того він лежить на

річчі Дніпрі, де до нього вливаються Десна та Прип'ять. Ось ці явища надали Києву найбільшу міць та вагу на цілій Київщині» [11, с. 129–130].

У Києві археологами в різні роки і в різних частинах міста знайдено велику кількість пряслиць. Так, глиняні пряслиця були виявлені під час розкопок у Десятинному провулку, на схилах Старокиївської гори, в районі вулиці Кудрявської, а на Подолі виявлено залишки ремісничого виробництва шиферних пряслиць, які користувалися попитом не лише в Києві та багатьох містах і селах Русі, алу й експортувалися у європейські держави [2, с. 383].

Пряслиця знаходили фактично на місцях старих поселень всієї Київщини – у Вишгороді, на Чучинському городищі [12, с. 68], на Фастівщині (Дорогинка, Снітинка) [10, с. 400, 439] й інших. Окрім відомої знахідки деталей горизонтального ткацького верстата в Райковецькому городищі, подібні частини верстата XI–XII ст. були знайдені на Київщині на поселенні Воїнь (інша назва – Воїнська Гребля) [3, с. 345] Переяславського князівства, у клітях валу дитинця [12, с. 71].

Варто детальніше зупинитися на ролі м. Києва як інтегруючого центра, що заявило про себе ще в епоху формування праслов'янської єдності. Цьому сприяло вигідне його розташування вздовж великої судноплавної ріки, на межі лісостепу й Полісся. Інформацію про Київську землю знаходимо у літописних джерелах, зокрема у «Києво-Печерському Патерику», «Повісті минулих літ», «Слові о полку Ігоревім», у європейських історичних хроніках й історико-географічних творах східних авторів [8, с. 34].

Київ як адміністративний і культурний центр постав із виникненням у IX ст. давньоруської держави – Київської Русі, яка стала однією з наймогутніших держав того періоду, маючи високу культуру, що не поступалася культурі західноєвропейських країн середньовічної Європи. Столиця держави – Київ – був за мірками того часу великим містом із населенням 50 тис. мешканців. У місті діяли розвинуті ремісничі виробництва, на яких виконувалися різноманітні високохудожні мистецькі твори [20, с. 109]. Найбільшого розвитку місто отримало за доби розквіту давньоруської держави, ставши найважливішим містом найважливішого водного торгового шляху Київської Русі. В другій половині VIII – першій половині X ст. Київ був одним із центрів економічного обміну Східної Європи, який умовно можна визнати за «хозаро-руське коло», на відміну від «булгаро-руського кола», що склалося у Північній Русі [10, с. 430].

Про роль Києва як торговельного центру Східної Європи говорили іноземні мандрівники ще до утворення київської держави, бо Русь у них представлена у вигляді трьох держав (Куявія, Славія, Артанія). Так, арабський

географ Джайхані на початку X ст. писав, що місто «Куява веде торгівлю з іншими народами і охоче допускає до себе іноземних купців, в тому числі, звичайно, і східних» [9. с. 104].

Важливими центрами торгівлі та ремесел на берегах Дніпра, яким проходив торговий шлях, стали міста Вишгород, Халеп, Треполь, Витачев, Івангород, Чучин, Переяслав [8, с. 171]. Серед привізних товарів були й коштовні золототкані та шовкові тканини (парча, оксамит, паволоки), і велика кількість їх залишалася в містах. Ці тканини були технічно досконалішими та могли слугувати взірцями для місцевих ткачів.

Гніт монгольської навали негативно вплинув на розвиток усього суспільного життя, зокрема ремесел. Після звільнення від нашествия в Україні починається поступове економічне відродження. Київська земля, перебуваючи під владою Великого князівства Литовського, почала нарощувати свій економічний потенціал. З усіх ремесел текстиль займає одне з чільних місць у зв'язку з необхідністю задоволення побутових і естетичних потреб народу в одязі, опорядженні житла, виробів для ритуально-обрядових дій.

Литовський дипломат середини XVI ст. Михайло Литвин у творі «Про звичаї татар, литовців і московитів» так оцінює роль Києва як головного центру транзитної торгівлі з країнами Сходу:

Київ наповнений чужоземними товарами, бо немає відомішого, коротшого і надійнішого шляху, ніж ця стародавня і загальновідома у всіх своїх звивинах дорога, що веде з чорноморського порту, тобто з міста Кафи через Таврійські ворота до Таванської переправи на Борисфені, а звідти через степи – до Києва; по ній з Азії, Персії, Індії, Аравії, Сирії везуть на північ, у Москву, Псков, Новгород, Швецію і Данію дорогоцінне каміння, шовк і золоте тканиннє <...> у непоказних київських хижках <...> з'являються дорогоцінні шовки, коштовності, соболіні та інші хутра і прянощі в такій кількості, що я й сам часами, траплялося, бачив там шовк, дешевший за полотно у Вільно» [32 с. 7, 76-77].

Дослідник українського художнього текстилю П. Мусієнко, характеризує роль Києва у XVII–XVIII ст. як центру розвитку ткацького ремесла, відзначає, що місто приваблювало майстрів з різних місцевостей України. У майстерні Києво-Печерської лаври в різний час працювали ткачі – вихідці з Сумщини, Полтавщини, Слобожанщини, Волині, Галичини [25, с. 274]. На цьому також наголошує М. Селівачов у статті «Роль Києва в розвитку народного мистецтва»: «багато майстрів із Київщини, прилеглого Лівобережжя та інших регіонів залучалися до роботи в іконописних, шпалерних, керамічних, інших майстернях Києво-Печерської Лаври, міських ремісничих цехах». Такий взаємний обмін досвідом ремісників-ткачів сприяв загальнонаціональному розвитку текстилю в Україні, мав позитивний зворотний вплив на периферійні текстильні осередки [30, с. 189–190].

Численні джерела вказують на існування на Київщині місцевого виробництва шовку та шовкових тканин ще від XVII–XVIII ст. Так, обер-секретар Сенату Російської імперії Іван Кирилов у створеному ним описі Києва (1724–1727) зазначав: «Біля прихідської церкви Миколая Доброго дім, новозаведеної з 1724 року шовкової мануфактури і при ній город з тувовим деревом; на тій мануфактурі розводять італійських шовкових черв'їв, з яких виробляється шовк, за якістю не гірший за італійський» [24, с. 39]. У XVIII ст. в Києві продовжують розвиватися цехові ремесла, серед них і ткацьке [29, с. 49]. За даними магістратських відомостей 1742 р. у ткацькому цеху міста працювало 76 майстрів. Поруч із цеховою системою ремесел у цей період виникають різні мануфактурні виробництва, серед яких виділявся шовковий завод, що відкрився у 1725 р. на Подолі. Крім нього у Києві існували й приватні шовкові заводи. Так, Степану Михайлову й Івану Кирею належав завод із виробництва шовкових тканин, який вони заснували у 1724 р. Згодом у Києві відкрилася шовкова мануфактура, що належала Юрію Леонтьєву [21, с. 67, 70–71].

З історичних джерел відомо, що при багатьох монастирях у XVII–XVIII ст. діяли майстерні, в яких займалися художніми ремеслами, зокрема ткацтвом й килимарством. Одна з таких майстерень знаходилася у Києво-Печерській лаврі, де виготовлялися ворсові килими, які за своїми художніми і технічними якостями не поступалися тогочасним відомим килимам Персії [15, с. 9, 16]. Ця майстерня користувалася доброю славою, її ткачі підтримували тісні зв'язки з лаврською живописною школою, а «монастирські ткачі Семен і Тимко інколи виконували декоративні тканини за проектами живописців». До Києво-Печерської лаври щороку надходила данина, що складалася з полотна, рушників, килимів, сукна, від ткачів, які жили у лаврських сільських вотчинах [25, с. 272–274].

Середина XIX – перша половина XX ст. характеризується зростанням обсягів текстильного виробництва в Україні. Велику питому вагу має продукція міських цехових ткачів Київщини, особливо Києва та Переяслава. Поширене в Києві ткацьке ремесло, яке забезпечувало товаром не тільки міщан, але й працювало на широкий ринок, почало витіснити домашнє ткацтво [21, с. 18]. Поміщицька текстильна мануфактура була також у Яготині [26, с. 322]. Осередки декоративного ткацтва діяли в Іванкові, Кагарлику, Обухові [7, с. 55]. В цей час поширюється виробництво тканин для оздоблення інтер'єрів заможних будинків. Оскільки обмежений митними реперонами ввіз імпортих французьких і фламандських шпалер не зміг задовольнити зростаючий попит на них, місцеві ткачі замінили їх тканинами власного виготовлення з вибійчаним малюнком [25, с. 268].

Київські цехові ткачі виготовляли плахти, хустки, намітки, тканини для оббивки панських меблів. Для плахт, окрім вовняної пряжі, використовували шовкову, що надавало виробам кращого товарного вигляду. Також київські майстри у першій половині XIX ст. з вовняної пряжі виробляли поплін, який оздоблювали дрібноквітковим малюнком. Це виробництво знаходилося на Подолі, у парафії Борисоглібської церкви.

Видатним київським ткачем шпалерних тканин був Агафон Чернявченко, вибійчані тканини якого з великими малюнками, що імітували парчу, користувалися попитом. Характерний темно-синій з жовтогарячими «сонячними колами» колорит малюнків тканин цього майстра став прикладом для наслідування іншими цеховими ремісниками [25, с. 273].

Ймовірно, що у лаврській майстерні виконаний килим, який знаходився у Софійському Соборі 1836 р. Д. Щербаківський наводить такий його опис: «старый ковер по желтому полю киевской работы, по коем вытканы разные цветы» [37, с. 15].

Монастирі Середнього Подніпров'я, як й інших регіонів, мали свої феодалні господарства із закріпаченими селянами, котрі займалися різними ремеслами, зокрема й ткацьким. Таким чином, монастирі, маючи власні майстерні, самі себе забезпечували необхідними виробами не лише для побутових, але й для культових потреб.

Один із ткацьких осередків, що входив у маєтність Києво-Печерської лаври, знаходився у містечку Сміла, за колишнім адміністративно-територіальним поділом – Роменського повіту Полтавської губернії. Тут ткали полотно, яке потім декорували орнаментом за допомогою вибійки. Нанесені на тканину візерунки запозичені з дорогих шовкових тканин, парчі, вишивки [26, с. 324].

У 1860-х роках діяли мануфактури у Стеблеві й Таганчі, де кольорові вовняні й тоновані полотна «оздоблювали набійкою з дерев'яних і металевих валів». Богуславська шовкоткацька мануфактура виготовляла ковдри та коштовні платтяні тканини. Великий попит на ярмарках мали поперечносмугасті поліхромні, дрібно орнаментовані тканини (ліжники, скатерки, намітки, рушники, запаски) богуславських народних майстрів, які в народі так і називалися «богуславськими» [25, с. 274].

С. Колос зазначає, що на Київщині, зокрема на Обухівщині, шовківники Трипілля й інших сіл Обухівського району ще до революції 1917 р. використовували шовк не тільки для потреб українського шовкоткацтва та вишивки, але й постачали його московським шовкоткацьким фабрикам [22, с. 110].

Найбільшої досконалості традиційний текстиль Київщини набув у період з другої половини XIX до середини XX ст. У цей час, завдяки появі на

ринку нових матеріалів, таких як бавовняна (а пізніше й віскозна) пряжа, поліпшилася технологічна та художня якість тканин, що призвело до зростання попиту на них і, відповідно, збільшення їхнього виробництва. За статистичними даними дослідження 1912 р. в Київській губернії ткацтвом займалося близько 100 тис. осіб, здебільшого селян, що виробляли тканини для власних потреб; кустарів і ремісників, що працювали на ринок, було на порядок менше. Наприклад, у Київському повіті працювало 319, у Таращанському і Канівському – 681, а у Васильківському – 292 ткачів-кустарів [36, с. 211]. За іншими даними, на Київщині ткацьким допоміжним промислом займалося понад 3 % працездатного населення [23, с. 73].

На думку Б. Бутника-Сіверського, економічні чинники не спонукали селян Київської губернії шукати додаткового заробітку в ткацтві, килимарстві та вишивці. Це було типовим для Київщини і губернське земство навіть не намагалося організувати такі промисли. А якщо вони й виникали, то виключно з приватної ініціативи багатих людей. Саме нестача економічних стимулів, вважає вчений, гальмували будівництво нових художньо-промислових артілей на Київщині, «яке відбувалося значно повільніше, ніж на Полтавщині» [7, с. 55].

Для активізації розвитку художніх промислів у 1906 р. створене Київське кустарне товариство. Письмові джерела свідчать, що його засновниками були М. Біляшівський, К. Бутович, К. де Боккар, Ю. Гудим-Левкович, Н. Давидова, К. Давидова, К. Іванова, Д. Щербаківський, Є. Щербаківська, Б. та В. Ханенки й інші. В статуті Товариства вказано, що воно «вивчає умови виробництва місцевих кустарних промислів та поширює серед кустарів знання з цього предмету; збирає статистичні відомості про місцеву кустарну промисловість», відкриває спеціальні школи, майстерні, музеї та склади кустарних промислів; влаштовує виставки місцевих виробів; бере на себе посередництво в придбанні сирих матеріалів і в збуті творів та вишукує кредит для кустарів; сприяє виникненню установ дрібного кредиту; влаштовує публічні лекції, читання, видає брошури й організовує експедиції для обстеження кустарних промислів [4, с. 40].

Завдяки цілеспрямованій діяльності кустарного товариства на початку ХХ ст. у регіоні вдалося активізувати роботу художніх промислів, зокрема ткацтва. У с. Оленівка, Васильківського повіту В. Ханенко організувала майстерню, яка йменувалася «навчально-кустарно-ткацькою майстернею В.Н. Ханенко», де бажанчі (переважно жінки) навчалися ткацтву, килимарству, мистецтву вибійки, вишивці. Головною метою майстерні було «дати селянській жінці можливість, не виснажуючи себе непосильною роботою,

придбати необхідний заробіток у колі її сім'ї, не відлучатися для цього у місто, яке своїм впливом нерідко згубне для молоді селянки» [1, с. 291]. Завдяки високій якості оленівські килими користувалися значним попитом у Лондоні, де Б. Ханенко мав власний магазин, у якому реалізовував продукцію майстерень осередку [7, с. 56]. В Оленівці працював видатний український художник Василь Кричевський, який створював малюнки для килимів [19, с. 34].

Окрім Васильківського повіту, кустарні килимарські промисли були у селах Ненадиха й Олександрівка Таращанського повіту, у с. Пустовойти Канівського повіту [15, с. 16]. У килимарській майстерні с. Скобці (тепер с. Веселинівка Баришівського району), працювала професіональна художниця Є. Прибильська. З цього села вийшли талановиті майстри народної творчості Н. Вовк, П. Власенко, Г. Собачко [19, с. 33].

У Київській губернії виготовлялися килимові вироби двох типів. На горизонтальних ткацьких верстатах виконували вузькі гладкі двобічні невеликих розмірів килими з геометричним орнаментом, що поєднувався зі смугами різної ширини. Складніші, великого розміру килими з рослинним узором ткали на вертикальних верстатах-кроснах тільки на замовлення. Через трудомісткість робота над килимом тривала в середньому 2 місяці [15, с. 16].

Дослідники відзначають, що після встановлення радянської влади в Україні завдяки зусиллям партійних і урядових інституцій почали відновлюватися кустарні художні промисли, зростали обсяги випуску їхньої продукції [6, с. 127–129]. У травні 1919 р. київським міськвиконкомом було прийняте рішення про створення ткацької, килимарської, вибійчаної, вишивальної й інших «навчальних майстерень для підготовки інструкторів, які б могли б пропагувати серед народу художню промисловість». Водночас у Києві організували Селянську школу художньої праці, куди приймали лише тих майстрів, які зуміли себе зарекомендувати своєю творчістю [5, с. 93–94]. Ця школа призначалася для підвищення кваліфікації народних майстрів, ознайомлення їх з творами відомих художників-професіоналів декоративного мистецтва. Після економічної розрухи, спричиненої громадянською війною, поступово відновили роботу художні промисли. З виробів художнього текстилю питому вагу в цей період становили килими, крім того, вироблялася незначна кількість узорних тканин ручного виготовлення, а промислового текстилю фактично не існувало.

У 1930-х роках київський текстиль продовжував розвиватися. До вже відомих богуславського та переяславського осередків ткацтва додалася килимарська артіль «Текстильекспорт» у Баришівці, вироби якої були представлені на Республіканській виставці українського народного мистецтва в 1936 р. у Києві,

Москві та Ленінграді. Виставка дала поштовх для створення українських тематичних килимів, за участю знаних київських живописців і графіків М. Бойчука, М. Дерегуса, В. Касіяна, А. Петрицького, М. Рокицького, Д. Шавикіна й інших. Виконували килими у спеціальних майстернях, створених у 1935 р. при Музеї українського народного мистецтва у Києві [17, с. 41–43].

Прискореними темпами текстиль на Київщині розвивався у повоєнний період. У 1945 р. почала працювати Київська прядильно-ткацька фабрика, де виготовляли тканини для оббивки меблів. На початку 1950-х років продукція фабрики поповнилася новим асортиментом – декоративною тканиною широкого призначення типу плаhti. У цей час стали до ладу Київський і Дарницький шовкові комбінати, які почали випускати тканини з натурального та штучного шовку [16, с. 352–356].

У 1958 р. була заснована київська хусткова фабрика «Киянка», яка впровадила технологію вибійки, коли візерунок на хустки наносився технікою фотофільмодруку. Продукція фабрики користувалася попитом не тільки у Радянському Союзі, але й за кордоном. Наприкінці 1960-х років першу партію вибивних хусток випустила Київська фабрика текстильно-художніх виробів [18, с. 26–27].

Подальшого розвитку у повоєнні роки набуло ручне узорне ткацтво на Богуславщині. В 1945 р. у Богуславі організовано художньо-промислому артіль «Перемога», основною продукцією якої були декоративні тканини та килими. В 1960 р. артіль реорганізували в однойменну фабрику художніх виробів. Зріс асортимент підприємства, серед продукції були скатерки, рушники, портьєри, штори, купони для суконь і спідниць, наволочки для подушок тощо.

На Київському Поліссі в с. Обуховичі, що славилася давніми ткацькими традиціями, у повоєнні роки організували ткацький цех, який згодом став філією Київського виробничо-художнього об'єднання ім. Т.Г. Шевченка. Виготовляли тут традиційні текстильні вироби – рушники, доріжки, серветки, скатертини, наволочки для диванних подушок.

У цей період продовжував розвиватися ще один осередок на Південно-Східній Київщині – Переяслав-Хмельницька фабрика художніх виробів ім. Богдана Хмельницького. На підприємстві, крім асортименту, подібного до інших осередків, вироблялися плахтові тканини, а також пояси, крайки, краватки [34, с. 163].

1960–1990-ті роки характеризуються розвитком художнього текстилю, призначеного для оформлення інтер'єрів громадських споруд, кафе, ресторанів. Замовлення на виготовлення таких творів надходило від Художнього фонду України, який мав власні творчо-виробничі комбінати. У Києві

функціонував комбінат монументально-декоративно мистецтва, що входив до структури Київського творчо-виробничого об'єднання «Художник». Проектовані митцями твори виконували в цеху комбінату, а також на підприємствах «Укрхудожпрому», в основному на Решетилівській килимовій фабриці ім. К. Цеткін. Проектуванням і виготовленням текстильних творів для інтер'єрів займалася також Експериментальна майстерня декоративних тканин при Зональному науково-дослідному і проектному інституті типового й експериментального проектування житлових і громадських споруд (КиївЗНДІЕП). Слід зазначити, що попередником цієї майстерні були створені наприкінці 1940-х років майстерні художнього текстилю і монументального мистецтва Науково-дослідного інституту архітектури споруд Академії будівництва та архітектури. Фахівці майстерень займалися оздобленням типових новобудов творами монументально-декоративного мистецтва. У 1963 р. Академію будівництва та архітектури УРСР було ліквідовано [14, с. 23]. Наприкінці 1980-х років на базі творчих майстерень КиївЗНДІЕПу був створений Науково-дослідний центр монументально-декоративного мистецтва, метою якого було комплексне архітектурне оформлення інтер'єрів громадських споруд. Як і в попередні десятиліття, пріоритетними напрямками діяльності новоствореної установи були монументально-декоративна кераміка і художній текстиль [35, с. 44].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що текстиль на Київщині активно розвивався протягом усіх історичних періодів. Виготовляли його на виробництвах різних рівнів – домашньо-кустарне, цехове, мануфактурне, фабричне. Щодо типологічного ряду текстильних виробів, то він досить широкий і різноманітний. Виготовлялися тканини для одягу, опорядження житла, проведення обрядових дій. Більшість узорних тканин і килимів виконані на високому мистецькому рівні, з дотриманням традиційних схем побудови візерунків та колористичного вирішення.

Джерела та література

1. Александрович А.С. Ткацкий промысел в Васильковском, Сквирском, Бердычевском и Радомышльском уездах Киевской губернии : [текст] / Александрович А. // Кустарная промышленность в Киевской губернии – К., 1912. – С. 289–319.
2. Археология Украинской ССР : В 3 т. – К.: Наук. думка, 1986, Т. 3.: Раннеславянский и древнерусский периоды / Авт. кол.: В.Д. Баран (отв. ред.) [и др]. – 575 с. ; ил.
3. Археологія Української РСР. – Т. 3. – К. : Наукова думка, 1975. – 502 с. ; іл.
4. Біляшівський Б.М., Лашук Ю.П. Київське кустарне товариство/Б.М. Біляшівський, Ю.П. Лашук// Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 4. – С. 39–44.
5. Бутник-Сиверський Б.С. Народное искусство Советской Украины / Б.С. Бутник-Сиверський // Советская этнография. – 1954. – № 2. – С. 91–104.
6. Бутник-Сиверський Б.С. Українське народне мистецтво в роки громадянської війни / Б.С. Бутник-Сиверський // Народна творчість та етнографія. – 1957. – № 3. – С. 127–133.

7. Бутник-Сіверський Б.С. Українське радянське народне мистецтво : [монографія] / Б.С. Бутник-Сіверський. – К. : Наук. думка, 1966. – 221 с. ; іл.
8. Від Трипільської культури до сучасності : [путівник-довідн.] / [ред. кол. Коцур В.П. (гол. ред.) та ін.]. – К., 2004. – 333 с. ; іл.
9. Греков Б.Д. Київська Русь : [монографія] / Борис Греков. – К. : Радянська школа, 1951. – 500 с.
10. Давня історія України. Слов'яно-Руська доба. – Т. 3. – К. : Ін-т археології НАН України, 2000. – 695 с. ; іл.
11. Данилевич В. Археологічна минувшина Київщини : [текст] / В. Данилевич. – К. : Акад. наук, 1925. – 173 с. ; іл.
12. Древняя Русь: Город, замок, село / [Г.В. Борисевич, В.П. Даркевич, А.Н. Кириан и др.]. – М. : Наука, 1985. – 431 с. ; іл.
13. Дутка Р.М. Вибійка в Київській Русі / Р.М. Дутка // Декоративно-прикладне та образотворче мистецтво. Вісник ЛДДПДМ. – Вип. 1/ ЛДДПДМ / – Львів : Світ, 1990. – С. 24–28.
14. Жоголь Л.Є. З минулого в майбутнє... (інтер'єри України) / Л.Є. Жоголь // Засоби монументально-декоративного мистецтва та дизайну в міському середовищі : зб. наук. пр. Спец. вип. / КиївЗНДЦЕП – К. : КиївЗНДЦЕП, 2006. – С. 22–31.
15. Жук А.К. Українські народні килими (XVII – поч. XX ст.) : [текст] / А.К. Жук. – К. : Наук. думка, 1966. – 151 с. ; іл.
16. Жук А.К. Художня промисловість // Історія українського мистецтва : в 6-ти т. / А.К. Жук / гол. редкол.: Бажан М.П. (голова) [та ін.] : АН УРСР. Гол. ред. УРЕ, – К., 1968. – Т. 6. – С. 352–369.
17. Жук А.К. Український радянський килим : [текст] / А.К. Жук. – К. : Наукова думка, 1973. – 166 с. ; іл.
18. Жук А.К. Сучасні українські художні тканини : [текст] / А.К. Жук. – К. : Наукова думка, 1985. – 117 с. ; іл.
19. Запаско Я.П. Українське народне килимарство : [текст] / Я.П. Запаско. – К. : Мистецтво, 1973. – 111 с. ; іл.
20. Івакін Ю. Оповіді про стародавній Київ : [текст] / Г.Ю. Івакін. – К. : Радянська школа, 1982. – 112 с.
21. История Киева : у 3-х т., 4 кн. / Ин-т истории АН УССР : Гл. редкол.: Ю.Ю. Кондуфор (отв. ред.) [и др.]. – Т. 2.: Киев периода позднего феодализма и капитализма / Редкол. т. В.Г. Скорбей (отв. ред.) [и др.]. – К. : Наукова думка, 1984. – 464 с. ; ил.
22. Колос С.Г. Традиції, стан і потреби художніх промислів України / С.Г. Колос // Народна творчість та етнографія. – 1957. – № 4. – С. 109–120.
23. Кравець І.М. Розвиток українського народного ткацтва у дожовтневий період / І.М. Кравець // Українське мистецтвознавство : зб. наук. пр. Вип. 3. – К. : Наукова думка, 1969. – С. 60–75.
24. Мельник Л. Опис Кисва першої чверті XVIII ст. / Леонід Мельник // Пам'ять століть. – 1999. – № 2. – С. 36–41.
25. Мусієнко П.М. Тканини: Історія українського мистецтва : у 6-ти т. / П.Н. Мусієнко / голов. редкол.: Бажан М.П. (голова) [та ін.]. Т. 4, кн. 1: Мистецтво кінця XVIII – першої половини XIX ст. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1969. – С. 265–275.
26. Мусієнко П. М. Тканини // Історія українського мистецтва : В 6 т. / П.Н. Мусієнко / голов. редкол. : Бажан М.П. (голова) [та ін.]. Т. 4, кн. 2 : Мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1970. – С. 320–328.
27. Никорак О. Ткацтво Українї княжої доби / Олена Никорак // Народознавчі Зошити. – 1999. – № 3. – С. 333–348.
28. Новицька М.О. До питання про текстиль трипільської культури / М.О. Новицька // Археологія. – Вип. 2. – К. : Вид-во АН УРСР, 1948. – С. 44–62.
29. Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст. : [текст]. – К. : Наукова думка, 1989. – 389 с.
30. Пещанський В. Давні килими України : [текст] / В. Пещанський. – Львів : Націон. музей у Львові, 1925. – 14 с. ; іл.

31. Селівачов М.Р. Роль Києва в розвитку народного мистецтва / М.Р. Селівачов // IV міжнародний конгрес українців : доповіді та повідомлення, Одеса, 26–29 серп. 1999 ; Мистецтвознавство : Кн. 2. – Одеса ; К. : Вид-во Асоціації етнологів, 2001. – С. 189–193.
32. Текстиль епохи бронзи євразійських степей : Труды Гос. истор. музея. Вып. 109 / отв. ред. Н.И.Шишлина. – М., 1999. – 253 с. ; ил.
33. Торгівля на Україні XIV – середині XVII ст. Волинь. Наддніпрянина [наук. видання] – К. : Наукова думка, 1990. – 408 с. ; іл.
34. Художні промисли України : [альбом] / Уклад. : Н.М. Кисельова, Н.М. Попенко. – К. : Мистецтво, 1979. – 254 с.
35. Чегусова З.А. Декоративне мистецтво України на зламі століть : [текст] / З.А. Чегусова / КиївЗНДЦЕП. – К. : КиївЗНДЦЕП, 2006. – С. 43–54.
36. Чернышев Г.А. Ткацкий промысел в Киевском, Каневском, Липовецком и Таращанском уездах Киевской губернии : [текст] / Г.А. Чернышев // Кустарная промышленность в Киевской губернии. – К., 1912. – С. 201–251.
37. Щербаківський Д.М. Український килим. (Попередні студії) / Д.М. Щербаківський // Український музей. – К. : Управління наук. установами УРСР. – 1927. – 32 с. ; іл.

Андріяшко В.Д. Из истории развития текстиля Киевщины

На основании доступных автору статьи литературных источников рассмотрены основные вехи развития художественного текстиля Киевщины. Значительное внимание уделено развитию этого вида декоративного искусства в Киеве – городе, который всегда играл роль культурного и интегрирующего центра Украины.

Ключевые слова: художественный текстиль, ткань, ткачество, Киевщина.

Andriyashko V.D. From history of development textiles of the Kyiv region

On the basis of the literature sources accessible to the author of the article, the main stages of the Kyiv region art textiles development are examined. Special attention is paid of this kind of decorative art in Kyiv, a city that has always played a role of the cultural and integrating centre of Ukraine.

Keywords: art textiles, fabric, weaving, Kyiv region.

Надійшло до редакції: 17.04.2015 р.

УДК [930.2+069](477)(06)

БЕРЕЖИНСКИЙ В.Г.,
МОРОЗ И.В.

Воинский костюм янычар

Исследование посвящено определению элементов воинского костюма янычарских формирований войска Османской империи по различным документальным источникам с целью реконструировать его в целом.

Ключевые слова: янычары, воинское обмундирование, реконструкция.

Первой одинаково обмундированной армией по сей день считается шведская армия периода правления короля Густава Адольфа (1611–1632). К тридцатым годам XVII в. она уже представляла собой то, что у нас принято понимать единообразно обмундированной военной силой.